

## Literatura

BUGARIČ, Boštjan: *Koper – možnosti in potrebe za novo univerzitetno središče* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, 2004.

ČERPES, Ilka idr.: *Urbanistično načrtovanje: Raba prostora, tipologija stanovanjske gradnje, promet, parcelacija*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, 2008.

POGAČNIK, Andrej: *Urbanistično planiranje*. Ljubljana: Tiskovna komisija VTODZ gradbeništvo in geodezija, 1980.

POGAČNIK, Andrej: *Urbanistično planiranje*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 1999.

RIHTAR, France idr.: *Prostor mesta*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, 1996.

ŠEME, Špela (2006): *V vrtincu potrošnje*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, 2006.

## LOKAL ODDAM V NAJEM

Zamiranje mestnega jedra ni le del družbene problematike, ampak se vse bolj odraža tudi na sami podobi osrednjega dela mesta. Vse več gostinske, trgovske in storitvene ponudbe se namreč seli v trgovske centre, za sabo pa pušča prazne in zapuščene prostore v mestnem središču. Pogledi na prazne izložbe pa lahko prav tako kot prazne ulice govorijo o spremembah načina življenja Celjanov. Sama sem poskušala pogledati na raziskovano problematiko s konservatorskimi očmi.

Prenova mestnega jedra Celja, ki je bila izvedena v osemdesetih letih 20. stoletja, je uvedla peš cone in je v tistem trenutku pomenila olajšanje in boljšo kakovost življenja meščanov; hkrati pa je nastalo pomanjkanje parkirnih prostorov (Hostnik 2008: 102). Prav v tem so trgovski centri videli svojo prednost – z nadkritimi garažnimi hišami in zadostnim številom parkirnih mest so svojim obiskovalcem omogočili lažji prihod v center v vseh vremenskih razmerah.

Ob sprehodu skozi staro mestno jedro takoj opazimo izrazito arhitekturo, ki se danes žal skriva pod bliščem svetlobnih napisov in reklamnih tabel. Zato naj omenim le nekaj ključnih imen arhitektov, ki so na prelomu iz 19. v 20. stoletje ter v 20. stoletju oblikovali podobo Celja: Vladimir Walter,<sup>1</sup> Hans Pruckner,<sup>2</sup> Ferdinand Gologranc,<sup>3</sup> Jože Plečnik,<sup>4</sup> Vladimir Šubic,<sup>5</sup> Franc

Korent<sup>6</sup> in Edvard Ravnikar.<sup>7</sup>

Danes je večina zgradb mestnega jedra vpisana v Register nepremične kulturne dediščine, vendar je brez prave vsebine in usklajene estetske podobe ter prepuščena zobu časa. Statistično gledano največji delež dejavnosti v mestnem jedru zajemajo trgovine (40 odstotkov), sledijo jim storitvene in obrtne dejavnosti (28 odstotkov) ter gostinske usluge (13 odstotkov); kar celih 10 odstotkov pa odpade na prazne lokale. Muzejem, galerijam ter drugim kulturnim ustanovam je namenjen samo 3-odstotni delež.

Med storitvenimi in obrtnimi dejavnostmi prednjačijo frizerstva in turistične agencije, sledijo jim nepremičninske agencije in kozmetični saloni, nato pa še foto studii, delavnice zlatarjev, optikov in urarjev, študentski servisi ter delavnice za uokvirjanje slik.

V primerjavi z nakupovalnimi centri v mestnem jedru še vedno prevladujejo storitvene in obrtne dejavnosti, hkrati pa se srečamo s fenomenom praznega prostora – tega v nakupovalnih centrih ni. Tudi kadar se tam kakšna trgovinica zapre, jo kmalu nadomesti trgovina z novo prodajno vsebino. V mestnem središču pa nekateri prazni lokali samevajo že dalj časa; vse skupaj pa izgleda še bolj klavrno, ker je večina praznih prostorov na glavnih ulicah. Opazimo lahko tudi, da so se v mestno jedro naselile »sumljive«<sup>8</sup> prodajne vsebine, ki naj bi sicer odražale modne trende, vendar ne prispevajo k večji kvaliteti življenja, hkrati pa s svojim izložbenim materialom (npr. lutkami, tablami, napisi in LCD zasloni) posegajo v fasade stavb in v samo ulico ter tako kazijo podobo mesta. Kot primer navajam Rakuschevo trgovino (nekdanji

1 Vladimir Walter je izdelal načrte za hiše na Cankarjevi 13 (gre za veliko vogalno trinadstropno stavbo, zgrajeno leta 1890), na Cankarjevi 5 in 7 (dvonadstropna, ob ulici štirinadstropna stavba, zgrajena v 90. letih 19. stoletja), na Cankarjevi 9 in 11 (dvonadstropna, ob ulici dvanajstosna zgradba, zgrajena leta 1889) ter na Miklošičevi 6 (nadstropna stavba s štiriosno fasado, zgrajena leta 1887); za hišo na Prešernovi 21 pa je izdelal načrte za drugo nadstropje z bogato členjenim pročeljem.

2 Dvonadstropna vogalna stavba na Cankarjevi 6 je nekdanja stavba Mestne hranilnice iz leta 1901 in je delo Hansa Prucknerja. Prav tako sta njegovi deli pročelji na stavbah Cankarjeva 8 in Glavni trg 2 – Joskova hiša (secesijsko pročelje iz leta 1906). Po njegovih načrtih pa je (v letih 1898–1901) zgrajena tudi dvonadstropna vogalna stavba z vogalnim pomolom na Gubčevi 10.

3 Hiša na Cankarjevi 2 je vogalna trinadstropna poslovno-stanovanjska stavba, ki jo je v letih 1908–1909 zgradila Posojilnica Celje po načrtih Ferdinanda Gologranca.

4 Takrat Ljudska posojilnica, danes Banka Celje na Vodnikovih 2 je bila zgrajena med letoma 1928–1929 po načrtih Jožeta Plečnika.

5 Po načrtih Vladimirja Šubica je bila leta 1940 zgrajena trinadstropna

enajstosna poslovno-stanovanjska stavba na Ljubljanski 6, 8 in 10. Tako imenovana Šubičeva hiša (na Razlagovi 9, Pleteršnikovi 1 in Ulici XIV. divizije 6), trinadstropna in tritraktna stanovanjska stavba, pa je bila zgrajena med letoma 1930 in 1931.

6 Stavbo na Gledališkem trgu 6, ki stoji poleg Slovenskega ljudskega gledališča Celje in s katerim oblikuje del Gledališkega trga, je projektiral Franc Korent; prav tako pa mu pripada soavtorstvo pri načrtu za vogalno štirinadstropno stavbo na Kocbekovi 5 in Miklošičevi 7.

7 Banka na Prešernovi 27: trinadstropni objekt s čopasto streho in betonsko reliefno strukturirano fasado je bil zgrajen med letoma 1961 in 1962 po načrtih Edvarda Ravnikarja.

8 Vse več je trgovin v uvoženimi ceneni oblačili; in morda malo kritično, pa vendar, menim, da si t. i. »sex shop«<sup>8</sup> ravno ne zasluži mesta ob eni glavnih ulic v mestu.



Prazen lokal na Glavnem trgu 18.  
Foto: Nives Meštrović, julij 2010



Prazen lokal na Stanetovi 10.  
Foto: Nives Meštrović, julij 2010

Železninar<sup>9</sup> na Stanetovi 4, ki je kulturni spomenik lokalnega pomena. Da za nove lastnike to ni prav pomembno, dokazujejo spremembe ob vhodu ter črna markiza, ki zakriva na fasadi vzi-dane medaljone.

Tudi na večini drugih historičnih stavb je stanje podobno: nekateri povsem moderno obnovljeni lokali se ne ujemajo več s preostalim delom fasade ali pa je njen zgornji del zanemarjen

in že propada. Vse več pa je tudi praznih lokalov, kar odraža pomanjkanje kvalitetnih in dobro zastavljenih vsebin.

#### Viri in literatura

HOSTNIK, Božena: Celjska dvorišča. Konservatorski vidik. *Glasnik SED* 49(2/3), 2008: 102–103.

Register nepremične kulturne dediščine.

<sup>9</sup> Nadstropna stavba v sklenjenem uličnem nizu s sedemosno fasado je v današnji podobi rezultat treh gradbenih faz s stilno arhitekturnimi značilnostmi renesanse, baroka in 19. stoletja.

## TRGOVEC V MESTNEM SREDIŠČU ALI V NAKUPOVALNEM CENTRU?

Slovenska urbana etnologija se je začela razvijati predvsem v drugi polovici 20. stoletja in je pustila »močan pečat, ki so ga v šestdesetih in zlasti v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja zgodnje urbane raziskave vtisnile v širše pojmovanje etnologije« (Ropič 2008: 31). Etnologi so se začeli posvečati raziskavam nove »kulture mest in industrijskih naselij, delavski kulturi in procesom družbenokulturnih sprememb« (Slavec Gradišnik 2008: 19). V 20. stoletju smo bili priča (in smo še vedno) številnim spremembam tako na gospodarskem kot tudi na splošnodružbenem področju, »mestna populacija je v skokovitem porastu in mesta kot prostori bivanja večine človeštva so v nenehnem gibanju in razvoju. Različni urbani transformacijski procesi sprožajo kompleksne spremembe, ki odsevajo v globalnih aktualnih problemih, sodobna urbana pokrajina vedno znova dobiva nove podobe in forme« (Roženberger Šega 2008: 83).

Pri tem se nam poraja vprašanje, »ali človekovo okolje oblikuje način življenja ljudi ali so, nasprotno, ljudje tisti, ki s svojim na-

činom življenja oblikujejo okolje, v katerem prebivajo? (Ferlež 2001: 9). Ali celjsko mestno jedro umira in se prazni? Kam se seli center mesta, nekdanje žarišče vsega dogajanja? Zakaj? Zanimala naju je predvsem dihotomija med trgovci, ki ostajajo in vztrajajo v starem mestnem jedru kljub manjšemu prometu in številu obiskovalcev, in trgovci v velikih nakupovalnih centrih, kamor se steka masa ljudi.

Če se v urbanem razvoju Celja povrnemo za kakšno desetletje nazaj, ugotovimo, da se je z gradnjo avtoceste in hkrati z uredjenjem Mariborske ceste začel

pojav velikega števila trgovin na obrobju, ki je povzročil odhod večjega števila ljudi iz mestnega središča, kar je posledično pomenilo propad manjših trgovin, ki so v mestnem jedru postala nekonkurenčna. Z odhodom potrošnikov na obrobje mesta je zamrlo še tisto malo mestnega utripa, ki ga je Celje premoglo do takrat (Krušec 2005: 15–16).

\* Alenka Lapornik, dipl. etnol. in kult. antropol. 3270 Laško, Žigon 6, E-naslov: alenka.lapornik@siol.net; Tjaša Kunst, študentka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 3000 Celje, Celestinova 9a, E-naslov: taja.kunst@gmail.com